

Quintana, Lluís (2016). *Caminar per la vida vella. La memòria involuntària en la literatura i l'art*. València: Publicacions Universitat de València, pp. 347

Enric Bou
(Università Ca' Foscari Venezia, Italia)

Aquest és un llibre que té un regust *vintage*. És fàcil d'associar-lo a primer cop d'ull amb alguns grans clàssic del comparatisme de la bona època, o a la manera de Becket, dels *bons dies*. Penso en llibres excepcionals com *Mimesis: dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur* d'Erich Auerbach (podríem dir que «no es a humo de pajas» que aquest autor és citat en diverses ocasions en el llibre), o els de Jean Rousset, el deixeble d'Albert Thibaudet i de Marcel Raymond. Per exemple, *Narcisse romancier. Essai sur la première personne dans le roman* (1973), *Leurs yeux se rencontrèrent. La scène de première vue dans le roman* (1981) o bé *Le Lecteur intime. De Balzac au Journal* (1986). Rousset practicava un mètode anomenat de crítica temàtica, crítica de la consciència, o «critique des profondeurs» i el seu recurs principal era un pou de lectures que sabia relacionar amb gran perícia. Sabem que res no passa de moda tan ràpid com les escoles de crítica literària. En el llibre de Lluís Quintana no trobem una exhibició d'entelèquies abstruses, sinó d'allò que Roland Barthes anomenava el «plaisir du texte», a més d'un gust per les formes que no té res de formalista ni d'exquisit, cercant els excessos estetitzants. Quintana treballa amb textos d'un cànon indiscutible i no es perd per les lleixes polsegoses d'una biblioteca de rars plena d'autors que ni Borges hauria pogut llegir. Les referències, els exemples utilitzats per organitzar l'exploració, són textos literaris, però també sovint l'autor fa ús de referències artístiques i en més ocasions cinematogràfiques que inclouen, per exemple, *La mort a Venècia* de Thomas Mann i Luchino Visconti o bé *Apocalypse Now* de Francis Ford Coppola. El llibre en conjunt es revela com un exercici brillant de literatura comparada, incorporant en l'exploració sobre la memòria involuntària en la història de la literatura, grans escriptors i llibres: de Goethe a Rousseau, de Leopardi a Nietzsche, de Maragall a Joyce, de Proust a Walter Benjamin i Mercè Rodoreda. L'exposició segueix un ordre cronològic per proporcionar al lector una marca fàcil d'identificar, centrat en una selecció de textos dels segles XIX i XX, però amb recurs a la

literatura grega i llatina, o d'altres segles, incloent-hi Cervantes i algun episodi del *Quijote* o episodis de Descartes. L'objectiu és que l'assaig «ens ajudi a entendre millor d'on prové la percepció de la memòria que tenim actualment» (p. 23).

El llarg recorregut de Lluís Quintana arrenca d'un lloc (gairebé) comú: la memòria involuntària, que Marcel Proust va fer famosa gràcies al conegut episodi de la magdalena. El llibre estudia la presència de la memòria involuntària i altres derivats o experiències afins, en la literatura, la pintura o el cinema, i en fa un seguiment cronològic basat en textos de diverses literatures europees. Contraposa la memòria involuntària a d'altres fenòmens psicològics com la *rêverie* (que tradueix raonadament per 'somieig') o el *déjà vu*, i en situar-los en el context de la literatura occidental, es fa entenedor que tots ells provenen d'una tradició que ha intentat donar compte d'alguns aspectes no sempre ben compresos de la naturalesa humana.

Després d'uns «Consideracions inicials sobre la memòria» que inclouen a Freud i Harald Weinrich, el viatge ens du a «L'associació d'idees», «El somieig», «La memòria involuntària», «El *déjà vu*», fins arribar a unes consideracions finals que sistematitzen el concepte de memòria involuntària amb una *grand finale* espectacular. L'associació d'idees és resolta amb el recurs a Virgili, Boccaccio, Cervantes (l'episodi de les *tinajas*), Garcilaso. Inclou una reflexió aguda sobre la vida limitada dels tòpics literaris. Una troballa és l'afirmació que alguns motius que comencen a ser utilitzats de manera seriosa (Virgili i Garcilaso), passen a Cervantes com a paròdia, «que desterra de manera implacable aquella imatge o aquell personatge del món de l'alta cultura» (p. 69).

El somieig o *rêverie*, l'encadenament aparentment inconnex de pensaments inicia amb Rousseau a *Les rêveries du promeneur solitaire*, escrites entre 1776 i 1778. Quintana el defineix com «un procediment d'introspecció que apareix en un estat de semivigília, normalment associat amb la contemplació de la natura» (p. 83). Victor Hugo, Proust i Mann, Virginia Woolf són alguns dels autors de textos que proporcionen les proves. Ho completa amb una hipòtesi agosarada: no incloure el Surrealisme però sí les imatges hipnagògiques, la «*il·luminació* d'un mot» en la versió de J.V. Foix (p. 110). I una original lectura d'una cançó dels *Beatles* sobre LSD, «Lucy in the Sky with Diamonds», el somieig definitiu.

La memòria involuntària és definida per l'aparició sobtada d'un record a més del desconcert que provoca en l'escriptor, que momentàniament els impedeix de tribar-hi una explicació, malgrat que sigui font d'una gran satisfacció. Goethe, Rousseau, Wordsworth, Whitman, Leopardi, Dickens, un episodi de la biografia de Mozart, Unamuno, Txékhov, Machado de Assis i, (no podia faltar) Maragall, són alguns dels autors que sustenten les evidències. Tot un capítol és dedicat a Marcel Proust, l'autor que fonaamenta la seva obra, la *Recherche*, en la memòria involuntària. A ell devem

que aquest tipus de memòria sigui considerat com lligat íntimament a la creació artística i és responsable que el concepte formi part de la cultura popular: les magdalenes que trobem arreu i que fins i tot un il·letrat sap reconèixer. Aquest capítol és complementat amb un de brevíssim dedicat a l'epifania de James Joyce. El *déjà vu* ocupa un altre breu capítol: «consisteix a experimentar la sensació que una cosa que veiem o sentim ja l'hem vista o sentida en el passat» (p. 241). L'últim capítol funciona com una llarga conclusió i reprèn la fortuna de la memòria involuntària en la literatura del segle XX. No es tracta d'una excentricitat neuròtica, sinó d'un element especialment significatiu en la constitució psicològica dels personatges. Pla, Svevo, Zweig, García Márquez, Rodoreda, ajuden a fer-nos entendre el concepte.

El secret de *Caminar per la vida vella. La memòria involuntària en la literatura i l'art* és un pou de lectures immens, una habilitat per establir relacions i una perícia per interessar el lector. No amb la prosa docta i acadèmica, eixorca i pedant, sinó amb un fil d'ironia (i de modèstia) que fa molt per mantenir ben alt l'interès del lector. El particular estil d'escriptura de Quintana, sempre viu, que no cau mai en el tecnicisme de l'argot, capaç de transmetre l'amor per la literatura, sense el qual la crítica està condemnada a l'absurd, al cul de sac de l'autoreferencialitat. O a un nou *affair* Sokal. Aquesta és una lectura altament recomanable.

